

Kirsten Hastrup, Cecilie Rubow
og Tine Tjørnhøj-Thomsen

Kulturanalyse

Kort fortalt

ISBN 978-87-593-1496-8

9 788759 314968 >

Kultur er det kit, der holder sammen på hverdagsliv og samfund. Det er så selvfølgeligt, at man overser dets betydning i det daglige. *Kulturanalyse* er et redskab til at afdække og begribe det underforståede i hverdagslivet, som får det til at fungere. Samtidig viser kulturanalysen, at kultur er en fleksibel størrelse, som omformes, alt i mens man handler inden for dens ramme.

Denne bog er en praktisk lærebog, der viser, hvordan man kan tilrettelægge et kulturanalytisk projekt. Det metodiske udgangspunkt er feltarbejdet, men på dette grundlag kan forskellige kvalitative metoder indgå, alt afhængig af projektets mål og tidsramme. Bogen introducerer også til en række felter, hvor man kan gennemføre et udbytterigt feltarbejde, selvom man måske kun har relativt kort tid til sin rådighed.

Kulturanalyse. Kort fortalt er henvendt til den studerende, som ønsker at analysere sig frem til nogle af de betydningsbærende, men uerkendte mekanismer og forestillinger i en bestemt professionel praksis, i en konkret institution eller andre sammenhænge, hvor mennesker handler i fællesskaber.

INDLEDNING: KULTURANALYSE I PRAKSIS

Dansk jul

Når julemiddagen er vel overstået, skal der tændes lys i juletræet og danses og synges julesalmer. Det er ikke altid muligt – af pladshensyn – at ligefrem danse omkring træet. Men det er også tilladt at sidde fredeligt på en stol og nyde stemningen og den snigende julehygge, der naturligvis får et ekstra skub, hvis det nu begynder at sne udenfor!

Der findes utroligt mange danske julesalmer, og hver for sig omhandler de emner, som for den enkelte familie rummer særlige minder, fordi de er blevet sunget i flere generationer og indgår i det private juleritual. Om det så er rækkefølgen af sangene, der højtideligt synges juleaften, så er også den vigtig. Skønsmæssigt er kun ca. halvdelen af de salmer, der synges juleaften, af højtidelig karakter. Resten er muntere folkesange, der opfordrer til gentagelser og kædedans.

Når børnene ikke har tålmodighed til flere julesalmer, er det så endelig tid til fælles udpakning af gaver. Normalt udpeges en gavevælger – af og til udklædt som julemand – og det er god tone at vente med udeling af næste gave, indtil modtageren af den første har pakket ud og tilkendegivet sin begejstring. Kun således kan spændingen udløses tilbørligt langsomt.

Midt på aftenen, når alle gaver er åbnet, serveres ofte frisk frugt, konfekt, julebag, kaffe og avec efter ønske. Men sjældent i store mængder. Danskeren og hans familie går nemlig tidligt i seng juleaften, som regel i hvert fald inden midnat.

Juledag kan man sove længe, og børnene har fred og ro til at nyde deres julegaver. Først 2. juledag kalder pligterne. Da er det tid til at spise stor julefrokost med den nærmeste familie og eventuelt meget nære venner.

(www.visitdenmark.com – uddrag af beskrivelsen af de danske juletraditioner)

Kulturkanon

Lykke-Per er romanen om en ung mand, der drager ud i verden for at realisere sig selv som den, han mener, han er: en erobrer. Tiden er sidste fjerdedel af det 19. århundrede, hvor industrialiseringen bryder igennem i Danmark, og overleverede, men magtfulde nationalromantiske og kristelige synsmåder kæmper mod den fremstormende naturvidenskab.

I oprør mod sit livsforsagende præstegårdshjem vælger Per at læse til ingeniør, og i lang tid kæmper han for sit store projekt: et kanalsystem forbundet med en ny havn på Vestkysten, der skal tage konkurrencen op med Hamburg. Planer om at udnytte havets bølgeenergi har han også. Forlovelsen med en pige af rig familie giver ham mulighed for en studierejse til udlandet. Tilsyneladende skyer han ingen midler. Selv kærligheden bliver et redskab til at nå målet. Men efterhånden kommer han i tvivl om sig selv, og det er også, som om den arv fra barndomshjemmet, han gjorde op med, rummer sandheder om tilværelsen, der ikke er til at komme uden om.

Igennem Pers livsforløb tegner Henrik Pontoppidan et omfattende billede af Danmark og dets mennesker i en brydningstid. Og han stiller spørgsmål til den personlige identitet og eksistensens grundvilkår. Han gør det med psykologisk indsigt, karakterskabende evne og spilende ironi. I den europæiske realistiske romans historie er *Lykke-Per* en milepæl.

(Kulturministeriets Kulturkanon; Kanonudvalget for Litteratur: Begründelse for at vælge *Lykke-Per* til et af de ti kanonværker)

Kulturarv

Velfærdssamfundets enorme vækst i 1960'erne og frem medførte etablering af store boligområder syd for København. Indbyggertallet steg med den øgede indvandring til Danmark, hvor der i kommunerne syd for København opstod nye store multikulturelle kvarterer. Som led i kulturpolitikken i 1980'erne ønskede man at flytte kulturen og dens institutioner ud til befolkningen. Man valgte derfor at placere det nye museum for moderne kunst ved Ishøj syd for København. Tanken var at lade den store og brede befolkningsgruppe på vestegnen møde kun-

sten i deres nærområde, samtidig med at museet ville tiltrække de traditionelle museumsgæster til området. Museet ville dermed på én gang bidrage positivt til integrationen og den brede kulturformidling.

(www.kulturarv.dk/1001fortællinger - om Arken, Museum for moderne kunst)

Vi vil i denne bog gerne vise, at kultur er det, der får spredte udsagn, adskilte handlinger, private juleritualer og individuelle kunstoplevelser til at hænge sammen på en meningsfuld måde. Kultur er en underforstået ramme for fortolkningen og forståelsen af udsagn som ovenstående. De giver bestemt ikke sig selv. Kulturanalysens opgave er at vise, hvad *det underforståede* er i sociale fællesskaber. I eksemplerne ovenfor forekommer ordet kultur med mange forskellige betydninger, og i juleeksemplet ligger kulturen lige for i traditionen, juletræet, julefrokosten, salmerne og de folkelige sange. Det er alt sammen udtryk for kultur, men det, vi gerne vil vise i denne bog, er noget andet og mere. Fællesskaber fungerer netop i kraft af en vis, tilstrækkelig enighed om, hvilken ramme der gælder netop her eller der. Kulturanalysen indebærer en dybdegående undersøgelse af, hvad der skaber den nødvendige sammenhæng.

Lad os tage eksemplet med den typiske danske juleaften; en del vil synes, at det lyder temmelig langt fra den kendte jul, men vil alligevel genkende julen som sådan og nemt genkalde sig sin egen version af den. Sådan er det ofte med det typiske, når det beskrives som sådan. Det er både rigtigt og forkert. Kulturanalysen søger derfor hverken de typiske eller de rigtige versioner af julen (eller andet), men søger den ramme, der gør selv variationerne genkendelige og acceptable. Forestillingen om en snigende julehygge, 'god tone' under gavegivningen, tilbørlig langsomhed i udpakningen, børnene, der kan nyde deres gaver i fred og ro julemorgen, for at familien derefter kan få julefrokost med den nærmeste familie og de allernærmeste venner – alt sammen peger det i retning af en forståelse af julen som en højtidelig begivenhed for en familie. Det er nok så meget familien, som det er julen, der fejres i denne for-

tælling. Interessant er det her at bemærke, at den danske julefamilie stadig ses i den patriarchalske kernefamilies spejl, hvad der understreges af den lille bemærkning om, at danskeren og *hans* familie går tidligt i seng juleaften. Kulturanalysen drejer sig altså ikke kun om at beskrive julepynten og sangene som sådan, men om at give en troværdig fremstilling af det, der får det hele til at hænge sammen i hovedet på mennesker, der i øvrigt lever helt anderledes liv resten af året. Samtidig kan kulturanalysen vise nogle af de friktioner, der udfordrer både traditionens og familiens sammenhængskraft. Ikke alle holder måske den gode tone ved gaveuddelingen, eller ved julefrokosten 2. juledag. Kulturanalysen viser både hen mod sammenhængen og de udfordringer, denudsættes for.

Kaster vi et kort blik på det andet eksempel fra Kulturministeriets kulturanon, så præsenterer den ”de mest uomgængelige værker i vores fælles danske kulturarv”, og uden at gå i detaljer kan man vist roligt sige, at der også dér kan stilles interessante spørgsmål til forestillingen om en *fælles dansk kulturarv*. Der er noget højstemt og lidt fortænkt over tanken om, at vi alle orienterer os efter bestemte storværker som f.eks. *Lykke-Per*, og at vi på den måde holder fast i samme værdier. Det mest interessante for en kulturanalyse ligger imidlertid ikke i, at man kan rejse kritik. Det kan man altid, hvis man stiller sig uden for noget. Men hvis man tager sit (tænkte) feltarbejde alvorligt, må man ind i verden (eller her i teksten) og tilegne sig feltens betydning derfra (Hastrup 2003). Man må høre (læse) de udsagn, der foreligger, og finde ud af, hvordan de giver mening. I begründelsen for at fremhæve *Lykke-Per* nævnes det, at den giver et omfattende billede af Danmark i en brydningstid. Det er sandt nok, men i en kulturanalytisk optik er det nok så væsentligt, at man gennem de ti værker, der fremhæves som kanoniske på en række kulturområder, faktisk kan *genkende* Danmark, uanset hvor tilfældige de fremhævede værker forekommer. Og når man så oven i købet kan læse, at kanonudvalgenes formandskab undervejs i projektet fik den ide at lave en kanon for børnekultur, så mere end aner man konturerne af en anden, og nok så dansk kultur – som ligger hinsides værkerne, og samtidig forbinder dem. En fleksibel kultur med blik

for børn, som vokser op med *Halfdans ABC* og en tilhørende fornemmelse af, at sproget er noget, man kan lege med. Kulturanonen får pludselig samme sprudlende funktion som Anes anemoner i kanonen på Trekroner: ”ved det allerførste skud, sprang Anes anemoner ud.” Kulturen er ikke en kanon, men det, der giver den mening, fordi den viser os, hvilke muligheder vi har.

Det tredje eksempel viser, hvordan kulturbegrebet selv kan veksle, når det optræder i sammenstillinger som kulturpolitik, multikultur og kulturformidling. Selve sammenstillingen forrykker ordets betydning, og kulturanalysen kan bruges til at vise, hvordan det alligevel kan give mening at stille dem sammen. Der er en underforstået formodning om, at hvis bare de uspecificerede multikulturelle kan komme tæt på rigtig (fin)kultur, så skal de såmænd nok blive danske; og samtidig kan man så reservere en anden kulturopfattelse til de traditionelle museumsgæster, der kommer andre steder fra. Under en vis synsvinkel er passagen meningslös, men den er alligevel begribelig for den, der har levet i Danmark de sidste tyve år, og kan forstås som udtryk for netop den udvikling, som landet har været igennem. Denne begribelighed er et andet udtryk for den sammenhæng, der hele tiden skabes mellem forskellige begreber og forskellige mennesker, som skal have et fællesskab til at virke.

Eksemplerne peger i retning af det, vi vil vise med denne bog. Vi vil vise, hvordan der i alle menneskelige fællesskaber, i enhver institution eller virksomhed, og enhver gruppe, der opfatter sig selv som sådan, er nogle betydningsbærende, men ofte underforståede sammenhænge. Det gælder konkrete fælles interesser i f.eks. at få bygget et skuespilhus, hvor arkitekter, håndværkere, finansfolk og skuespillere nødvendigvis må have tilnærmelsesvis samme opfattelse af sagen. Det kan også dreje sig om mere diffuse fællesskaber, der opstår spontant, f.eks. i forbindelse med flashmobs, hvor deltagerne må være fælles om at se det meningsfulde i at samles her og nu, selvom de måske har forskellige opfatninger af sagens kerne. Kultur i den forstand er både en forudsætning for og et resultat af social interaktion. Kulturanalyse består i at få øje på og udfolde sådanne betydningsbærende parametre.

Her har vi taget udgangspunkt i tre tekststykke for at kunne illustrere, hvad der er på spil i kulturen. Hvis udgangspunktet er et feltarbejde, som det hovedsagelig er for denne bogs anvisninger på kulturanalyse, stiller sagen sig en smule anderledes, blandt andet fordi man ikke kan 'læse' handlinger eller begivenheder igen og igen, men må gribe dem i farten og gøre sig sine ofte hastige notater, mens de finder sted. Men det er principielt samme ambition om overhovedet at få øje på kultur og at gøre kultur til genstand for en undersøgelse, selvom den så er aldrig så flygtig.

KULTUR SOM BEGREB

Kulturbegrebet har selv et utsal af betydninger, ikke mindst i dagligsproget, som vi så det i et af eksemplerne ovenfor. Men også i idehistorien og i det kulturanalytiske univers, knytter der sig en mangfoldighed af betydninger til, hvad kultur er (se f.eks. Hastrup 2004). Det er ikke hensigten her i denne bog at diskutere kulturbegrebets egen kulturhistorie, men gennem en række eksempler på metodiske strategier, aktuelle temaer og analytiske perspektiver at vise, hvordan man kan undersøge de måder, hvorpå kultur gør sig gældende i hverdagslivet.

Hvis man ser på kultur som noget, der skaber genkendelse og sammenhæng, så indebærer det ikke, at kulturer findes som faste størrelser i verden. Som rammer af betydning er de hele tiden under forandring, fordi de naturligvis er resultater af menneskelig aktivitet. Mennesker opbygger, vedligeholder og ændrer hver eneste dag tilværelsen gennem hver eneste handling, som de udfører af en grund, de måske knap nok kender. Alle handlinger er derfor kulturelle, foruden alt muligt andet – tilfældige, moralsk forkastelige eller smukke. At sende en raket til månen eller at føde et barn er kulturelle handlinger, fordi det er mennesker, der udfører handlingen eller er en del af den, mennesker, som dermed forholder sig til verden og til hinanden og gør det på en særlig (genkendelig) måde. Kultur er også til stede, når man sidder helt stille på et bjerg, ser fjernsyn eller håndterer en kniv på en fiskefabrik. Måden, man gør det på, og den sammenhæng, handlingen indgår i, er distinkt og former altså handlingen. Mennesker er nemlig aldrig uden for

deres handlinger og orienterer sig altid i forhold til andre mennesker, og de indgår af den grund i større helheder af en ganske bestemt slags.

Hver gang man sætter kulturbegrebet under lup, vil man opdage, at det både kan samle og adskille mennesker; de to forhold er komplementære. Der er noget, vi genkender uden videre, mens andet forekommer os fremmed. I både den ene og den anden version ligger der kultur bag. Det er en fælles kvalitet ved det menneskelige samfund. I forlængelse heraf forudsætter kulturanalysen en forestilling om, at selv det tilsyneladende uforståelige er resultat af en menneskelig praksis og dermed principielt begribeligt. Ud over kultur har mennesker også verden til fælles, men de lever højst forskelligt i den; deres materielle og sociale vilkår varierer kolossal, ligesom deres verdensbilleder gør det. Det indebærer videre, at mennesker har vidt forskellige forventninger til verden og til hinanden. Men netop fordi mennesket er socialt af natur, er det også i stand til – hvis det vil – at forstå andre måder at leve i verden på, i hvert fald et langt stykke ad vejen. Mennesket er altså udspændt mellem et alment kulturelt forhold – evnen til at forestille sig hinanden – og mere specifikke måder at forestille sig verden på. Det er i dette spænd, at mennesket til stadighed opfinder sig selv og sætter nye rammer for sin egen færden.

Der er andre tilsvarende spændinger. Kultur kan nemlig ses som et forhold, der både sætter grænser for og beriger menneskers udfoldelse; kultur er både et problem og løsningen på det. Kulturel praksis både indbyder til spørgsmål og tilbyder svar. Det gælder både det, vi i den mest forkortede form forstår som vores 'egen' kultur og 'de andres'. I dag er det forhold påfaldende af den grund, at forskelle i hverdagens praksis opleves side om side, hvis ikke i ens nærmeste omgivelser så via de trykte og elektroniske medier. Allerede her ligger den indsigt, at 'en kultur' altid tydeligt identificeres i forhold til 'en anden kultur'. Det gælder også for kulturanalysen, at det ofte er gennem sammenligninger, at man får øje på det distinkte. Men heri ligger også en anden og mindst lige så væsentlig indsigt, nemlig at kulturer ikke står mere fast, end at de ændrer sig i både hverdagens praksis og ved mødet med andre kulturer eller bare andre mennesker. På den måde er kultur et flygtigt og fleksibelt forhold i verden. Ikke desto mindre er kultur indlejret i hver-

dagen og samfundslivet på en måde, der kan få den kulturelle praksis til at fremstå som urokkelig.

Udgangspunktet for den form for kulturanalyse, vi præsenterer her, er et begreb om kultur som et mønster af betydninger, der aktualiseres i menneskers handlinger og fortolkninger, i sociale institutioner og i konkrete, almindeligt tilgængelige symboler, ting, begreber og holdninger. Det betyder, at man kan lære kulturen at kende ved at beskrive og fortolke disse handlinger; det er, hvad kulturanalyse består i. Der er tale om en nøgtern, afdækkende øvelse på den ene side og en fortolkningsproces på den anden med den dobbelte hensigt at forstå kulturernes dynamik, og hvorfor kultur er så vigtig for mennesker.

I denne bog skal vi vise, hvordan man lærer kulturelle betydninger at kende ved at deltage i og observere hverdagens handlinger. Det gøres ved at søge ud blandt mennesker for at deltage i deres hverdag og samtidig nøje registrere og dokumentere, hvad der foregår. Denne undersøgelsesform kaldes for *feltarbejde*. Det er en særlig brug af *kvalitativ metode*, hvor det handler om med en speciel systematik at søge indsigt i fællesskabets betingelser ved selv at tage del i det sociale liv (Hastrup 2010). På den måde kan man erfare, hvordan verden ser ud fra dette fællesskabs eget perspektiv. Dér, mellem mennesker, midt i deres på én gang helt almindelige praksis og udpræget særlige måde at være på, gøre tingene på, udtrykke sig på, lige præcis dér er der indsigter at hente. Denne bog vil tilskynde til en indsigtfuld anvendelse af feltarbejdet som en overordnet metode gennem konkrete anvisninger på, hvordan det kan danne ramme om mangfoldige kulturanalytiske projekter, som ved hjælp af andre kvalitative metoder kan fokusere på det, der er mest påtrængende for den konkrete undersøgelse.

Metoden fordrer en høj grad af opmærksomhed på ens egen position i felten, ligesom den stiller krav til en løbende etisk refleksion. Når man laver feltarbejde, er det ikke muligt at operere efter et enstrenget etisk kodeks, men til gengæld er det strengt nødvendigt at være klar over den praktiske etik, der er en del af enhver deltagelse i andres liv (Hastrup 2009). Netop fordi feltarbejderens position ikke er fastlagt på forhånd, som den ofte er det for de andre deltagere i fællesskabet, er det afgø-

rende for troværdigheden af ens analyse, at man er opmærksom på sin positionering, også hvis den er flydende. I den forbindelse er det også værd at minde om, at alle altid er positionerede, og at ingen – heller ikke indfødte eksperter – kan se verden fra alle steder på én gang. Positionering er derfor ikke en hindring for viden, men en betingelse, og derfor må man som analytiker gøre sig sin position så klar, som man nu kan.

På dette sted er det nyttigt at komme med en lille begrebsafklaring. Når vi taler om *felten*, henviser vi simpelthen til det sted, man laver sit feltarbejde. Omvendt, når vi taler om *feltet*, henviser vi til den analytiske ramme, man stiller op for sig selv. Det er i forbindelse med det analytiske projekt, at positionen bliver afgørende for, om man kan få den relevante viden til at udføre netop det projekt, man ønsker. Hvis man f.eks. er interesseret i den kulturelle ramme om organdonation – inklusive synet på liv og død, på udvekslingen af kropsdele, på autoritet og afmagt – er det ikke nok at befinde sig på et hospital, man må også kunne placere sig, så man kan få både læger, sygeplejersker og pårørende i tale vedrørende dette prekære emne.

BOGENS OPBYGNING

Bogen er opdelt i fire dele, som på hver deres måde uddyber og eksemplificerer disse indledende bemærkninger. I den første del, *Grundlag*, introduceres nogle af de almene forudsætninger for feltarbejdet og arbejdsprocesserne i kulturanalysen. Her sættes en begrebsmæssig ramme op omkring bogens forskellige opskrifter på kulturanalyse. Som det gælder for alle andre opskrifter, kan man improvisere en hel del, når man først har en fornemmelse for retningen og grundingredienserne. Det er det, der lægges ud med i bogens første del.

I anden del, *Metoder*, tages der fat om en række mere specifikke kulturanalytiske metoder. Metode henviser til en praksis, hvormed man kan gribes fat i verden og åbne den for et kulturanalytisk blik. De beskrevne metoder udgør en slags redskaber, som gør det muligt at finde og forstå kultur som det, der skaber sammenhæng i mangfoldigheden

af hverdagens handlinger. De forskellige metoder har forskellige potentieler og begrænsninger. De er ikke lige anvendelige i alle sammenhænge, men et udvalg kan ofte kombineres med fordel.

I tredje del, *Felter*, beskrives nogle af de steder, hvor kulturanalyse kan bedrives. Hvert sted rummer sine egne potentielle spørgsmål, og i hvert felt kan flere forskellige metoder sættes i spil. Gennem eksempler vises det, hvordan felterne selv kan give analysen en særlig retning, fordi de netop rummer deres egne betydninger. Eksemplerne peger mod kendte, snarere end eksotiske felter; derigennem åbnes blikket for den kulturelle dimension af hverdagen, og det vises, hvordan selv kortvarige felterbejder kan give fornyet forståelse af, hvordan mennesker skaber sammenhæng i deres verden. Vi ønsker i det hele taget at vise, at kultur er overalt, hvor der er mennesker, og ikke kun i den nationale kulturkanon eller i den multikulturelle forstad. I fjerde del, *Refleksioner*, vender vi tilbage til det projektorienterede arbejde. Den kulturanalytiske cirkel introduceres som en kortfattet model for, hvordan sammenhængen skabes mellem de forskellige faser i projektarbejdet.

Som vi kort nævnte det i forordet, kan man roligt gå lidt på opdagelse på kryds og tværs i bogen, efterhånden som man får brug for det. Når vi alligevel anbefaler, at man starter med at læse om grundlaget for det hele, så er det for at opfordre til, at man gør sig nogle af det kulturanalytiske håndværks egne forudsætninger klart. Det er specielt vigtigt, hvis man ikke tidligere har arbejdet med felterbejde og andre kvalitative metoder.

LITTERATUR

- Hastrup, K. (red.) (2003). *Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hastrup, K. (2004). *Kultur. Det fleksible fællesskab*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Hastrup, K. (2009). *Mellem Mennesker. En grundbog i antropologisk forskningsetik*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hastrup, K. (2010). "Felterbejde". I S. Brinkmann og L. Tanggaard (red.), *Kvalitative Metoder. En Grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag.

Del I · Grundlag

I denne sektion introducerer vi grundlaget for det kulturanalytiske projekt. Vi begynder med kulturbegrebet og viser, at det er gennem en opmærksomhed på den kulturelle mangfoldighed og de kulturelle fælleskabers fleksibilitet, at man kan få øje på kulturen i hverdagen.

Dernæst introducerer vi felterbejdet som tradition og arbejdsform og viser trin for trin, hvordan et kulturanalytisk projekt kan opbygges og gen nemføres. Udarbejdelsen af en synopsis, udformningen af en problemformulering, etiske overvejelser, kontakt og adgang til felterne, måden, hvorpå det empiriske materiale tager form, og det fortløbende arbejds med materialet er alle elementer i kulturanalysen, som kræver forberedelse og omtanke.

I det felterbejdsbaserede projekt er målsætningen dobbelt: Det handler om at komme tæt på hverdagen, den konkrete felt, virkelig at være der, samtidig med at det handler om at få et analytisk perspektiv og dermed en vis distance til den studerede felt.

Susanne Mertz/Scanpix

Det danske landskab er gennem århundreder blevet skabt og omskabt, og de arkæologiske lag ligger ovenpå hinanden med hver deres historie. På samme måde skabes der i dag, hver dag, historie i den stadige bearbejdning og om-lægning af naturen og vore omgivelser. Store broer, små veje, industrikvarterer og haver skyder frem og op. Vejarbejdet, havearbejdet og husarbejdet er aktiviteter i hverdagen, som måske kan gå upåagtet hen, men som er indfældet i større kulturelle mønstre. På billedet er det en boligforening, der har arbejd dag i gårdhaven. Der er tydeligtvis et projekt i gang, som kræver en vis organisering, og som har nogle særlige mål. De grønne områder er vigtige lunger i storbyerne, og overalt byplanlægges der med henblik på parker og plæner, som kan tilgodese mange aktiviteter. I forstæderne vågner havefolket i løbet af foråret og aktiviteterne ved hækken, bedene og plænerne er mange. Bestandigt omformes naturen, tæt forbundet med kulturen. På den måde lægges de kulturelle og naturlige mønstre samtidigt.

KAPITEL 1. KULTUREN I HVERDAGEN

Hverdagen forløber vidt forskelligt fra et hjørne af verden til et andet og fra en tid til den næste. Nogle steder vasker man op med en børste, andre steder med en klud eller en håndfuld sand. I visse egne passer børn deres skole, i andre passer de deres onkels kvæg. Engang måtte al mad tilberedes fra bunden hver dag for at være spiselig, mens den i dag kan købes færdig i pap og plastik i store dele af verden. Det, man køber for, er penge, som mennesker helt uden at blinke accepterer som gyldigt betalingsmiddel, hvad enten det er i form af mønter, sedler eller endog plastikkort, som overhovedet ingen værdi har i sig selv.

Denne mangfoldighed giver ikke blot anledning til en fascination af forskellene i sig selv, men også en undren over den selvfølgelighed, hvormed mennesker anerkender kulturelle former som naturlige og rigtige. Det er den undren, som kulturvidenskaberne systematisk udnytter i deres vilje til at forstå verden. Der er mange forskellige kulturanalytiske metoder og tilsvarende synsvinkler på verden, men iveren efter at forstå hverdagsslivets mangfoldighed er fælles. I alle sammenhænge er udgangspunktet det helt almindelige liv, som det leves og opfattes af folk selv, og som netop af den grund er helt almindeligt.

Rationalet bag denne bog og bag den insisterende opmærksomhed over for kulturen i hverdagen er, at den kan lære os noget om, hvordan handlingsmønstre fastholdes, betydninger skabes, meninger brydes og nye historier tager form. Bag de kulturelle forskelle og deres lokale selvfølgelighed ligger der nemlig et spændingsfelt mellem det sociale fællesskabs rammesætning og drivkraft for handling på den ene side og dets tilfældighed og påvirkelighed af netop enkelthandlinger og kreativ tænkning på den anden. Selvom hverdagsslivet ligner et sæt af faste handlingsmønstre, der er mere eller mindre solidt indrammet af sociale

institutioner og magtapparater, ændrer de sig hele tiden med større eller mindre hastighed. Ændringerne afhænger både af de sociale institutioner, som inkarnerer den kollektive selvopfattelse, og af individuelle aktører, som uafvidende sætter en ny historie i værk, hver gang de gør noget, de ikke har prøvet før. Det socialt anerkendte og det individuelt uprøvede indgår i et ofte uerkendt samspil i udviklingen af nye historiske muligheder. Det er lige præcis her, at det helt almindelige liv er så uendeligt fascinerende – rent bortset fra at alt menneskeligt principielt er opmærksomheden værd for en kulturanalytiker.

Med andre ord, i studiet af hverdagens kulturelle liv arbejder analytikeren med en dobbelt bevidsthed. På den ene side er der et ønske om at forstå kulturens betydning for motivation og handling. På den anden side er der en erkendelse af netop de kulturelle rammers tilfældighed i forhold til det menneskeligt mulige og til deres flygtighed. Hverdagen præsenterer sig i uforklaret form som relativt lidt bemærkelsesværdig; langt det meeste af, hvad antropologer studerer, er almindeligheder på det sociales overflade, handlinger, samtaler og samliv. Disse almindeligheder afslører nok det sociale fællesskabs selvforståelse, men de skjuler samtidig væsentlige dele af de kulturelle formers tilfældighed og stådige tilbliven. Det selvfølgelige er ikke så selvfølgeligt, som det ser ud. Det er det, kulturanalysen viser, og dermed åbner den bevidstheden for en ny erkendelse af mulighedernes mangfoldighed. Med andre ord, ved at 'afselvfølgeliggøre' verden bidrager kulturanalysen til at vise dens rummelighed og potentiale.

FLEKSIBILITET

Der er mange måder at leve i verden og forstå sig selv på. Som parter i et større fællesskab er enkeltmennesker på en gang med til at realisere kulturen og samtidig med til at forandre den gennem deres handlinger. I processen ændrer de selv gradvist karakter. Det at være en kompetent kulturel aktør er ikke kun at besidde specifikke færdigheder, men også at kunne lære af nye erfaringer. Det mest fascinerende ved det kulturelle menneske er faktisk dets fleksibilitet.

Denne fleksibilitet er ikke en ny opfindelse, der hænger sammen med

det globaliserede samfunds krav om 'omstillingsparathed'. Det er en grundlæggende kvalitet ved selve det menneskelige, for mennesker er aldrig alene, men indgår i større sociale fællesskaber. De kan være ensomme og bo for sig selv, naturligvis, men ethvert barn fødes ind i en verden, som allerede er befolket. Barnet er i mange år afhængigt af sine forældre eller andre voksne for sin overlevelse, og alene af den grund er mennesket i udgangspunktet socialt. Men socialiteten rækker videre end som så. Den verden, barnet fødes i, er nemlig ikke alene befolket med artsfæller, men af mennesker, som allerede har en særlig forståelse af verden og en særlig måde at forholde sig til den på – materielt, praktisk og sprogligt. Dette bliver en naturlig del af det, barnet lærer af de voksne, samtidig med at det lærer verden at kende i det daglige gennem egne erfaringer.

Der er ikke tale om, at verden er statisk, eller at særlige forståelser indpodes i nye familiemedlemmer, som så i al evighed er fanget i et særligt spind af betydning. Verden er altid allerede forstået på en eller anden måde og indgår i individets dannelses, ligesom evnen til at se ud over dem indgår. Det er en fællesmenneskelig evne at kunne forholde sig til nye erfaringer og bøje tanken i retning af uprøvede muligheder. Denne grundlæggende fleksibilitet ligger allerede i den proces, hvor specifikke forståelser skal tilegnes af *nye* mennesker (enten nye generationer eller nye medlemmer af gruppen) og alene af den grund skifter karakter. Mennesker møder altid verden med et særligt beredskab, som man kan vælge at kalde kultur, og som ikke alene begrænser, men også åbner verden.

Mennesket er altså i udgangspunktet et socialt væsen, som bliver til og skaber betydning i relation til andre mennesker og er en del af et praktisk og sprogligt fællesskab. Når kulturforskere taler om kultur, så er det med henvisning til den måde, et sådant grundlæggende socialt fællesskab udfolder sig på, uanset om der i øvrigt er enighed om, hvad det indebærer. I den forstand peger kultur mod noget kollektivt; kultur er noget, som deles af flere, ligesom betydning. Det gælder også hverdagens kultur, at den i høj grad formes i fællesskabets billede.

Det grundlæggende sociale udgangspunkt for menneskeligt liv indebærer, at mennesket som individ er uhyre fleksibelt. De to ting hænger

sammen, fordi ethvert menneske også altid må orientere sig i forhold til andre mennesker, hvis tale og handlinger kun delvist kan foregribes. Med andre ord, kulturens og samfundets kompleksitet modsvares af menneskers egen fleksibilitet; mennesket som individ kan i vid udstrækning tilpasse sig en hvilken som helst kulturel eller social ramme. Børn, der bortadopteres til fjerne samfund, har ikke problemer med dagligkulturen; og både børn og voksne mennesker, der møder helt uventede livsformer i det fremmede, kan med lidt god vilje forstå, hvad der foregår – og gradvist blive præget af det, for med tiden at blive en del af det. 'Det' skifter betydning i processen. Det er en af kulturanalysens opgaver at skærpe opmærksomheden over for folks aktive medvirken til at forme de indtryk, som andre får af dem, og at vise, at der bag markeringen af forskelle ligger en fællesmenneskelig evne til at forestille sig hinanden, og at se det (endnu) uprøvede som meningsfuldt.

KULTUREL DIALOG

Det sociale menneske er altid i dialog med sine omgivelser; somme tider foregår det uden ord og indebærer blot, at man orienterer sig i forhold til andres forventninger og i forhold til kendte landskaber. Enhver dialog indebærer en ofte umærkelig revision af egne forståelser, som alle vil vide fra almindelige samtaler; det er blandt andet derfor, at en helt almindelig samtale kan bidrage til historisk fornyelse. Jo mere man skal forklare sig, desto mere vil man være tvunget til selv at stille skarpt på gældende begreber. I selve den fokusering og eksplikitering ligger et potentiale for forandring. Når man først har taget 'det givne' frem til inspektion, bliver det aldrig helt det samme igen. Kulturen udruster mennesket med en begrebsmæssig og sproglig fleksibilitet, der kan rumme denne forandring af betydning. Kulturforskningen søger at forstå denne forandringsproces som et samspil mellem det socialt fastlagte og det enestående.

Et kulturmøde er en omfattende dialog mellem mennesker eller grupper, der i udgangspunktet ser sig selv som kulturelt distinkte. Men også her træder mennesker i karakter i forhold til hinanden og i forhold til det omgivende samfund. Det vil sige, at allerede når man taler sam-

men, flytter man sig lidt i forhold til sit udgangspunkt. Det betyder igen, at dialogen udbygger den kulturelle fornemmelse til en ny opmærksomhed over for nye synsvinkler, muligheder, og nye historier.

En dialog mellem kulturer udvider således den fundamentalt menneskelige evne til at navigere i kendt såvel som ukendt territorium, som ikke kun er nødvendig, når man møder nye mennesker, men også når man står over for nye tider. Kulturel navigation foregår ikke efter et på forhånd fastlagt kort, men består i at udnytte de muligheder, der byder sig undervejs – og som identificeres ved, at mennesker er i stand til at reflektere over deres egen plads i verden. Det er menneskets evne til selvrefleksion, som gør det til et menneskeligt subjekt og en kompetent aktør i samfundet, og denne selvrefleksion intensiveres i dialogen med andre.

Hvis kultur er et redskab til at navigere med, så er det et redskab, der hele tiden er under udvikling i takt med, at nye horisonter åbner sig, og nye erfaringer gøres. I denne synsvinkel ligger både en ide om kulturel forandring og et opgør med en tidligere forestilling om, at kulturer er lukkede og velafgrænsede enheder. Kort sagt, selvom handlingsmønstre synes temmelig fastlagte, og hverdagsslivet ikke byder på de helt store overraskelser, når man står midt i det, så afslører kulturanalysens sammenlignende blik og den dermed følgende dobbelte bevidsthed, at selv de mindste detaljer i menneskers omgang med deres verden rummer både gamle og nye historier, det altid er værd at være opmærksom på.

LITTERATUR

Hastrup, K. (2004). *Kultur. Det fleksible fællesskab*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

KAPITEL 2. FELTARBEJDE

At tage på feltarbejde er at søge ind blandt mennesker for at forstå deres måde at leve på. Det er en tradition, der har vundet hævd inden for mange fag, fordi god undervisning og opbygning af en velfunderet viden ikke kan foregå via formel undervisning alene. Feltarbejdet er på den måde i familie med andre former for empirisk arbejde. Fysikere opstiller eksperimenter, filosoffer søger særlige samtaleformer, biologer tager ud i grøftevandet, arkæologer har udgravninger, og psykologer arbejder i klinikken. Sådanne former for empirisk arbejde, praktik, øvelser og uddannelsesstillinger sigter på forskellige måde mod det samme: at være der og søge ind på indersiden af verden. Hvert fag har sine strategier og teknikker. Det er ved at søge ind i verden, at vi finder ud af den.

I antropologien har feltarbejdet været den helt afgørende metodiske tilgang til at søge ny viden om menneskers levevis. I udviklingen af mange nye fag med kulturanalytiske interesser er feltarbejdet tilsvarende blevet en integreret del af undersøgelsesformerne. Der er derfor udviklet forskellige måder at gøre det an på. Idealt for dem alle er at komme tæt på mennesker, tæt på deres praksis, deres sprog og deres tanker og forestillinger om verden. Feltarbejdet tager form ud fra ideen om, at vi lever forskellige liv, og hensigten med feltarbejdet er at søge hen over kulturelle forskelle for at få indsigt i andre tilværelser. Denne grundlæggende bevægelse hen mod andre mennesker kender vi allerede fra det almindelige hverdagsliv. Sådan begynder det for enhver – og mellem børn og voksne knyttes der tætte bånd, mellem kærester, venner, naboer, i boligkvarterer, byer, lande – og i endnu større målestok er mennesker netop forbundne på ufatteligt mange måder. Ansigt til ansigt, side ved side, og gennem medier, historier, varer og begivenheder. Feltarbejdet fortsætter bevægelsen og sender en af sted for at op-

Martin Ballund/Scanspix

Julen er en familiehøjtid i Danmark, som holder ved trods nye familieformer. Der er dog nogle mennesker, som falder helt uden for den ramme, julen hører til i. De tilbydes en alternativ ramme af enten kommunen eller en organisation. Her er det en julefest for hjemløse i Århus 24. december 2010, hvor borgmesteren har taget imod, og hvor de hjemløse får julemad, juletræ og julesang. Julefesten kommer hermed til at gøre det ud for en familie, et hjem for hjemløse, med borgmesteren som familiefaderen for den (tænkte) bordende. Som andre ritualer skaber også julen sin egen sammenhæng og bekræfter et tilhørsforhold, selvom det kan være nok så flygtigt. Nissehuerne er med til at afmontere det mest højtidelige ved julen, ligesom man kan forestille sig, at orkestret hurtigt slår muntere toner an. Selvom julefesten lige som andre velkendte højtidigheder foregår inden for en kendt ramme, skaber den også sin egen ramme og sit eget sociale fællesskab, som kan omforme rammen efter egne forventninger.

søge de kulturelle forskelle og for at søge nærværet i de sociale fællesskaber. Det handler om at være der, fordi kun sådan er vi mennesker. Som væsen har vi altid os selv med som krop med organer, historie, fantasi og gestik. Vi har tusinde teknikker til at prøve at overskride vores fysiske og psykiske bundethed til et 'her og nu'. I tankerne kan vi bevæge os tilbage i tiden, i transportmidler kan vi sætte os i fart, og i bøger, billeder og begivenheder kan vi fastholde og vise en del af vores bevægelse. Feltarbejdet systematiserer dette menneskelige nærvær, for at man kan forstå de valgte fællesskaber bedre.

Feltarbejdet tager således udgangspunkt i vores fælles menneskelighed; det understreges her, fordi det er det, der gør det til en distinkt metode til at indhente en specifik viden om menneskers samfundsliv. Andre kundskaber om mennesker, dyr, planter og andre arts- og værenformer er raffinerede på andre måder i deres bestræbelser på at objektivere og søge mest muligt viden om verdens fænomener. Et antropologisk feltarbejde tager menneskets perspektiv og går på opdagelse mellem mennesker. Det er dér, feltarbejderen vil være.

TRADITIONEN, DER LEVER VIDERE

I antropologiens begyndelse var faget defineret ved at søge ud blandt befolkningsgrupper på fjerne kontinenter, set fra England forstås, eller ud blandt de oprindelige folk, f.eks. de indianske samfund, som levede i de amerikanske områder. Feltarbejdere fra Europa og USA rejste til Stillehavssøer, til afrikanske samfund, ud i jungler eller op til hyrder i bjergegne. De var dermed en del af det vestlige samfunds ekspansion ud i næsten alle afkroge af verden. I sejlbåde, dampskibe, tog, på heste, i kanoer og til fods gik turen sammen med de øvrige rejsende eller på egen hånd. Ekspeditioner og pionerer alle vegne fra, folk, som søgte ud for at få viden om andre folk, handle med dem og lære af dem eller omvende dem, og som fortalte om det eller skrev beretninger om det. I slutningen af 1700-tallet og i begyndelsen af 1800-tallet er tankerne store i Europa om, at det erude i de små, såkaldt primitive samfund, oprindelsen til samtidens samfund kan findes. At tage til Stillehavet eller at få rapporter fra missionærer og handelsfolk forstås som en rejse

tilbage i tiden til kæmpebregnernes, folkevandringernes og uddøde dyrearters tid, og som en søgen efter menneskenes fælles oprindelse.

Det er i slutningen af 1800-tallet, at forløberne til det feltarbejde, vi kender i dag, tog form, og det er her, rejseruterne og aktiviteterne for alvor begyndte at tage en anden retning. Nu begyndte selve beskrivelsen af befolkningsgrupperne at være det væsentlige, ikke mindst fordi netop disse gruppens verden i mødet med vesterlændinge syntes at forandre sig med en rivende hast. Spredningen af sygdomme, den tidligere slavehandel, minedrift, ændrede boformer, koloniale styreformer, handel med lokale produkter og udbredelsen af vestlig teknologi satte overalt i verden drastiske ændringer i værk. Nogle af de mest intense beretninger fra denne tid er fra rejsende, som på baggrund af længere ophold rundt om verden, og med større eller mindre desperation, søger at fastholde, hvad de ser og oplever, med en følelse og en begrundet viden om, at det er livsformer, som er ved at forsvinde. Fascinationen af de såkaldt 'vilde' eller 'primitive' var dobbelt med både en stor tiltrækningskraft og en vis ængstelse eller ligefrem afsky for i al fald visse opsigtsvækkende traditioner. Især i slutningen af 1800-tallet og i begyndelsen af 1900-tallet udvikles en bevidsthed om, hvor stor verdens mangfoldighed er, hvor vidtrækkende forskellige vilkår mennesker har, og hvor forskelligt de, via mange historiske tildragelser, har indrettet sig. Idet der er beskrivelser fra de fleste egne, stiger bevidstheden også om et tab af en mangfoldighed. Derfor søgte mange ud i det, der blev anset som de fjerneste egne for at nå at dokumentere de lokale livsformer, inden det blev for sent. Og derfor blev netop både fascinationen og desperationen også stor hos de tidlige feltarbejdere, idet befolkningsgrupper og levestrændlæg mange steder gik i opløsning eller søgte nye steder hen. I den antropologiske tradition satte disse erfaringer dybe og varige spor som en bevidsthed om menneskenes mangfoldighed som en rigdom i sig selv. Samtidig lærte man, at det var værd at fastholde – hvert fald på skrift – at der ikke kun er én målestok at optegne verden efter.

I begyndelsen af 1900-tallet tager feltarbejdet form som den tradition, hvor en person eller flere begiver sig af sted i et egentligt professionelt øjemed. Her bliver feltarbejdet en videnskabelig arbejdsform, og beskrivelse af befolkningsgruppens levevis udviklet som en systematisk

vidensform. I nogle traditioner blev idealet om feltarbejdet hævet til at skulle forme sig som et langvarigt forløb på mange måneder, helt op til flere års varighed. De ofte lange rejser, nødvendigheden i tilegnelsen af deltaljerede sprogfærdigheder og talrige andre lokale kundskaber bidrog til ønsket om de langvarige feltarbejder. I nogle af de feltarbejder, som har vundet arketyptisk ry i denne tradition, har feltarbejderen søgt ophold i en landsby eller en anden mindre lokalitet og har gennem deltagelse og iagttagelse af hverdagen søgt at forstå 'de indfødtes' perspektiv på verden. Nogle feltarbejdere søgte at nå en beskrivelse af flere centrale kulturelle aspekter, såsom boformer, landbrug, den sociale organisation, slægtskab, lederskab, økonomiske relationer og religion. Andre udvalgte særlige områder som ritualer og gaveudveksling.

FELTARBEJDETS NYE VEJE

I løbet af 1900-tallet blev interessen udvidet til også at omfatte de samfund, hvor antropologer selv havde deres oprindelse. Indsigten fra andre samfund og den udvikling, samfund overalt havde taget med de tiltagende forbindelser, viste jo, at samfund og kulturer overalt var forskellige – og forbundne. Vesterlændinge kunne umuligt længere tage sig selv som eneste målestok for udvikling, teknologi og humanitet. I Frankrig har de også kultur, ligesom i Melanesien, Vestafrika og USA, overalt.

Akkurat som i antropologiens begyndelse søgte feltarbejdere først ud i de mere afsidesliggende egne såsom fattige boligkvarterer, immigrantmiljøer og små landsbyer. I dag har feltarbejdet på de antropologiske institutter rundt om i verden fundet forskellige former, og faget har fundet flere roller at udfylde. Der er stadig en stor og engageret tradition for at søge væk fra det herskende samfund, væk fra mainstream, både for udforskningens egen skyld og for at kunne forstå mere af, hvad det vil sige at være menneske, end det man lært hjemmefra, og for at kunne bidrage til løsningen af forskellige samfundsmæssige og politiske problemstillinger. Men der er også en betydelig kulturanalytisk interesse for majoritetsamfundene og for de særligt indflydelsesrige grupper i samfundet.

Begrebet deltagerobservation er efterhånden blevet den faglige rammebetegnelse for det særlige træk ved feltarbejdets forskellige aktiviteter. Som vi senere uddyber i *Metoder*, er deltagerobservation et sammensat ord, der beskriver det forhold, at en feltarbejder både søger at deltage i og observere det studerede felts aktiviteter. Hvor deltagelse forudsætter involvering, indebærer observation distance. Deltagelse og observation er altid samtidige forhold, når feltarbejdet udfolder sig, men de to måder at være til stede på kan fyldes med forskelligt indhold og kan trækkes mere eller mindre i forgrunden. I nogle feltarbejder (eller i nogle situationer under feltarbejdet) er deltagelsen i forgrunden, fordi feltet er åbent for deltagelse for feltarbejderen. I andre tilfælde vil en mere distanceret observation være et vilkår eller et ønske. Som et kontinuum af former for deltagelse og observation opbygges feltarbejder derfor forskelligt.

Fordi feltarbejdere følger det liv, der leves, er det derfor heller ikke kun afgrænsede steder eller organisationer såsom landsbyer, arbejdspladser eller sportsklubber, der opsøges. Det felt, man vælger at interessere sig for, kan strække sig over flere steder, og forskellige mennesker kan ligeledes vandre ind og ud af det. Børnehavebørn er selvfølgelig ofte i børnehaver, men det er pædagoger, konsulenter og forældre også, og børnene er også hjemme, og leger også med andre børn der. Så er det f.eks. børns leg, man gerne vil studere, kan det jo være en ide at følge forskellige børn gennem deres hverdag. Er det piloters fysiske arbejdsforhold eller deres erfaring af rumlighed, der har ens interesse, kunne det være en god ide at tage flyverhjelmen på og få passet parat.

Feltarbejdet har mange beslægtede arbejdsformer som f.eks. journalisters og forfatteres research, museumsfolks indsamlinger og kunstneres former for orientering. Alle disse arbejdsformer søger indsigt via samarbejde, og der er derfor gode muligheder for at hente inspiration fra de forskellige arbejdsformer og derved ret beset opfinde nye former for feltarbejde. Mange beslægtede arbejdsformer deler også det vilkår, at indsamling af viden er en proces, hvor ens kølige mængde af materiale nok vokser, men hvor overblikket også svigter, hvor veje bliver til labyrinter, og hvor man selv forandrer sig. At være på feltarbejde er ikke nødvendigvis vejen til sikker viden og en ordnet verdensopfattelse, det

er naturligvis meget mere. Det er at stille en stor del af sin person til rådighed og gennem nærvær, sansning og tænkning at søge at udvide sin forståelse og sin evne til at beskrive verden. At være der betyder derfor også, at man får chancen for at blive bevæget.

En felterbejder begiver sig ud på en rejse. Det er muligt, at felterbejdet foregår tæt på, hvor man færdes til daglig, men det er alligevel en rejse, fordi man kommer til at stå i en helt ny og fremmed relation til de mennesker, man måske kender i forvejen. Det er en rejse ind blandt mennesker for at lære *derez* hverdag og *derez* samvær at kende – og for at kunne beskrive samme. Det forudsætter både fortrolighed og en god portion distance.

Alle har prøvet at være blandt fremmede et sted og undret sig over tingenes orden, over lugtene, ordene og stemningen. At overskride tærsklerne til det fremmede kan være sansemæssigt intenst, og det kan bringe uorden i ens forståelse af verden. Det er netop hensigten med det antropologiske felterbejde. Man bør derfor vælge sine felterbejder med omhu. Det er felterbejderens ønske om indsigt, der i første omgang er den drivende kraft, men den kan udelukkende manifestere sig under hensyntagen til de mennesker, som felterbejdet foregår iblandt. Derfor bør valget af felt gennemtænkes både med hensyn til spørgsmålets relevans og hensynet til de mennesker, der bebor feltet. Det gode felterbejde afhænger af den gode forberedelse. Jo mere grundig forberedelse og viden om et område, desto bedre forudsætninger giver det. Der er ingen grund til at være nervøs for, om man har et for fortroligt forhold til en felt, så længe man er parat til at anerkende, at man ikke ved alt, og så længe denne ikke-viden er ens drivkraft.

LITTERATUR

- Hastrup, K. (red.). (2003). *Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hylland Eriksen, T. (2001). *Small Places, Large Issues. An Introduction to Social and Cultural Anthropology*. Second Edition. London: Pluto Press.
- Robben, A.C.G.M. og Sluka, J. (2007). *Ethnographic Fieldwork. An Anthropological Reader*. Malden: Blackwell.

KAPITEL 3. PROJEKTDESIGN

Kvalitative metoder er velegnede til at opnå væsentlige indsigt om en kulturel praksis. I et kvalitatitv projekt tilegner man sig viden både på en praktisk, socialt forankret måde og på en mere distanceret og reflekteret måde. Et kvalitatitv projekt giver for det første mulighed for at tilvejebringe en meget konkret viden om et særligt felt, f.eks. om sygeplejerskers arbejdssdag og aktuelle arbejdsrelationer på en bestemt institution. For det andet giver et kvalitatitv projekt indsigt i bestemte metoder og teorier og gør det muligt at udvikle særlige analytiske kompetencer. Ved at kombinere disse læringsmuligheder er vejen åben for et selvstændigt projekt, som på en unik måde gennem hele processen fører konkrete erfaringer sammen med begrebers abstrakte natur.

Egentlig *forskning* er der tale om, når man bidrager til et eksisterende forskningsfelt med en helt ny viden. Det vil som regel kræve mange års dygtiggørelse og specialisering. Alligevel kan selv kortvarige projekter rumme den kvalitet, som god forskning er gjort af i form af tætte skrivelser og velunderbyggede fortolkninger af en given praksis.

Kulturanalytiske problemer kan primært defineres ved fire grundlæggende former for viden, som projekter i forskellig grad kombinerer i designet og undervejs i den løbende fortolkning. Vi behandler disse former for viden mere detaljeret bogens forskellige afsnit, og i *Felter* gives mange konkrete eksempler på variationen.

At beskrive og dokumentere fremtrædende handlinger, begivenheder og forestillinger i det undersøgte sociale felt. Alle kvalitative projekter vil rumme et deskriptivt element, men eftersom nogle sociale felter på forhånd kan være relativt velbeskrevne og andre stort set ubeskrevne, er forudsætningerne meget forskellige fra felt til felt. Den nøje, præcise beskrivelse af situationer og lokaliteter er dog under alle omstændigheder